

Nr 35.

Ankom till riksdagens kansli den 26 april 1938 kl. 3 e. m.

Utlåtande i anledning av väckt motion om avskaffande av prästexamen.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 86, vilken behandlats av första lagutskottet, har herr *Lindén m. fl.* hemställt, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag rörande avskaffande av prästexamen i dess nuvarande form samt, därest utredningen därtill gåve anledning, dess ersättande med annan lämplig kompetensprövning.

I fråga om de skäl som ligga till grund för motionärernas hemställan får utskottet, i den mån redogörelse därför ej lämnas här nedan, hänvisa till motionen.

Bestämmelser angående prästexamen.

I 1686 års kyrkolag 19 kap. 2 § stadgades bl. a., att den som ville betjäna Guds församling uti prästeståndet, skulle vara gudfruktig och av ärbart, stilla, nyktert och tuktigt leverne samt obefläckat namn och rykte, äga ett rent och tydligt målföre och hava utstått ett allvarsamt förhör utav en biskop eller superintendent och konsistorium uti alla de stycken, som vid gymnasier eller akademier föreställdes och en prästman nödvändiga vore till sitt ämbetes behöriga förrättande. Vidare gävos närmare föreskrifter om vad förhöret skulle omfatta.

Genom den ännu gällande *kungl. förordningen den 18 april 1884 angående förändrade bestämmelser om prästexamen* — vilken förordning tillkom med samtycke av såväl riksdagen som kyrkomötet — upphävdes vad i 19 kap. 2 § kyrkolagen samt i övrigt fanns stadgat angående prästexamen och förordnades i stället, att den som vill inträda i prästämbetet skall inför biskop och domkapitel avlägga prästexamen i teologiska ämnen i enlighet med de bestämmelser som Konungen utfärdar; dock må för dem, som genom avlagda examina eller annorledes visat sig äga ett större mått av lärdom, Konungen bestämma att befrielse må äga rum från avläggande av prästexamen eller att denna examen ersättes av disputationsprov i teologiska ämnen inför teologisk fakultet.

Den 18 april 1884 utfärdades därjämte — efter hörande av kyrkomötet — *kungl. stadga angående prästexamen*. Enligt denna stadga skall prästexa-

Bihang till riksdagens protokoll 1938. 9 saml. 1 avd. Nr 35.

men av den, som söker inträde i prästämbetet, inför domkapitlet i det stift, inom vilket sökanden vill bli anställd, avläggas i fyra ämnen med följande huvudrubriker, nämligen 1) exegetisk teologi, 2) systematisk teologi, 3) historisk teologi samt 4) praktisk teologi och kyrkolagfarenhet. Skyldighet att examinera i prästexamen åligger biskop och dem bland domkapitlets ledamöter, vilka domkapitlet det uppdrag lämnat. Över den examinerades insikter avgives betyg efter sex olika betygsgrader för vart och ett av de fyra examensämnena. Den som erhållit lägre betyg än godkänd i flera än två examensämnena skall för den gången underkännas. Slutligen föreskrives i stadgan, efter en år 1904 däri vidtagen ändring, att prästexamen ej må utan Konungens tillåtelse anställas med annan än den, som styrker sig ha vid något av rikets universitet antingen i enlighet med stadgan den 30 oktober 1903 avlagt teologie kandidat- eller licentiatexamen jämte praktisk-teologiska prov eller avlagt vissa examina enligt äldre bestämmelser.

Genom *kungl. kungörelse den 13 december 1889 angående befrielse i vissa fall från avläggande, för inträde i prästämbetet, av prästexamen eller annat prov* föreskrevs, såvitt nu är i fråga, att teologie professorer, de som avlagt godkända prov för teologisk professur, teologie docenter samt de teologie lektorer, som vid universitetet avlagt teologisk examen, skola vara befriade från avläggande av prästexamen.

Det teologiska examensväsendet vid universiteten regleras av *kungl. stadgan den 30 mars 1935 angående teologiska examina*. Enligt denna äro examensämnena inom teologisk fakultet: 1) teologisk encyklopedi och teologiska prenotationer, 2) gamla testamentets exegetik, 3) nya testamentets exegetik, 4) kyrkohistoria, 5) dogmatik med symbolik, 6) teologisk etik samt 7) praktisk teologi med kyrkorätt. Samtliga dessa ämnen äro obligatoriska i teologie kandidatexamen, och för godkänd examen fordras minst vitsordet godkänd i alla ämnena. Den som avlagt teologie kandidatexamen är behörig att genomgå en praktisk övningskurs, som hålles varje lästermin och äsyftar de studerandes fostran till prästämbetets förvaltning inom svenska kyrkan. Studerande, som genomgått praktisk övningskurs, äger inför fakulteten avlägga praktisk-teologiska prov, omfattande kateketiska, liturgiska, homiletiska och kyrkorättsliga prov.

Här må även erinras om att genom lagen den 13 november 1936 om domkapitel vidtogos betydelsefulla förändringar i fråga om domkapitlens sammansättning. Domkapitel i stift består enligt den nya ordningen av biskopen, domprosten (eller, där sådan ej finnes, en av Konungen förordnad kyrkoherde), en vald präst, en vald lekman, som ådagalagt nit och insikt i det kyrkliga församlingslivet, en av Konungen förordnad i allmänna värv förfaren lekman, en skolsakkunnig ävensom, i stift där teologisk fakultet finnes, två teologie professorer. I Stockholms domkapitel förekom-

mer icke någon särskilt utsedd skolsakkunnig men i stället en av Konungen förordnad ledamot med högre teologisk eller humanistisk bildning.

Förslag rörande avskaffande eller reformering av prästexamen.

Den 25 juli 1935 avgåvo inom ecklesiastikdepartementet tillkallade sakkunniga betänkande med förslag till lag om domkapitel m. m. (statens offentl. utredn. 1935: 31). Vid betänkandet var fogat ett särskilt yttrande av två av de sakkunniga, kyrkoherden H. M. Hallén och hemmansägaren J. N. Svedberg, i vilket yttrande de bl. a. föreslog, att domkapitlens rätt att anställa prästexamen avskaffades. I den kungl. proposition (nr 241), genom vilken förslag till lag om domkapitel m. m. framlades för 1936 års riksdag, anförde föredragande departementschefen, att reservanternas nyssnämnda yrkande torde innefatta ett ämne, som icke borde upptagas till behandling i det förevarande sammanhanget.

Vid 1937 års riksdag väcktes en motion (nr 379 i andra kammaren av herr Lindén), vari hemställdes att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag rörande avskaffande av prästexamen. I motionen anfördes bl. a., att om i prästexamen krävts insikter i vissa praktiska värv, prästen till gagn i hans verksamhet bland församlingsborna, eller i förmåga att leda församlingsarbetet, föra kyrkoböcker etc., denna examen förvisso haft en betydande uppgift att fylla, men att då den närmast avsåge att pröva prästkandidaterna i ämnen i vilka de redan vore prövade, densamma syntes nu vara meningslös.

Motionen behandlades av andra kammarens första tillfälliga utskott, som i vederbörlig ordning begärde yttranden över densamma från samtliga domkapitel samt från de teologiska fakulteterna. Tillfälle att yttra sig över motionen bereddes därjämte Allmänna svenska prästföreningens centralstyrelse, vilken inkom med utlåtande i frågan.

Motionärens förslag om avskaffande av prästexamen tillstyrktes i princip av domkapitlet i Linköping, Strängnäs och Stockholm. Däremot avstyrktes förslaget av domkapitlet i Västerås, Karlstad och Härnösand. Teologiska fakulteten i Uppsala, domkapitlet i Växjö, Luleå och Visby samt prästföreningens centralstyrelse motsatte sig ett omedelbart avskaffande av prästexamen utan att något sattes i dess ställe men förordade en utredning av frågan om förändrade bestämmelser i ämnet. Övriga myndigheter satte frågan om en omläggning av prästexamen i samband med andra reformfrågor. Sålunda uttalade teologiska fakulteten i Lund, att prästexamen med hänsyn till dess kyrkorättsliga ställning knappast torde kunna avskaffas annat än i samband med en mera omfattande revision av bestämmelserna för prästkandidaters antagande i stiftens tjänst. Domkapitlet i Uppsala framhöll, att en utredning rörande prästexamens reformering även torde

böra beakta denna examens samband med den praktisk-teologiska utbildning, som prästkandidaterna erhöle vid universitetet efter avlagd teoretisk-teologisk examen, och denna praktisk-teologiska utbildnings eventuella omläggning. Domkapitlet i Skara fann för sin del önskligt, att frågan om utfinnande av bättre former för domkapitlets provningsrätt än den hittillsvarande prästexamen upptoges till närmare prövning i samband med den förestående granskningen av kyrkolagen. Liknande synpunkter som de två sistnämnda domkapitlen anfördes även av domkapitlen i Lund och Göteborg.

Andra kammarens första tillfälliga utskott anförde i utlåtande (nr 3) över motionen:

I anslutning såväl till de av motionären framförda synpunkterna som också till vad av flertalet domkapitel framhållits vill utskottet först uttala, att utskottet finner det uppenbart, att prästexamen, betraktad som en kunskapsprövning av dem, som ämna inträda i prästämbetet, icke längre fyller sitt ursprungliga ändamål. Tydligt är också, att den i sådant avseende med tiden blivit av övervägande formell natur och därmed förlorat sin väsentliga betydelse. Å andra sidan vill utskottet framhålla, att utskottet icke underskattar den betydelse, som prästexamen i annat hänseende än i egenskap av kunskapsprövning kan äga. Som i många av utlåtandena starkt betonas fyller prästexamen otvivelaktigt en ej obetydlig praktisk uppgift därigenom, att biskop och domkapitel vid densamma sättas i tillfälle att personligen lära känna de prästkandidater, vilka stå i begrepp att inträda i prästerlig tjänst inom stiftet. För uppfattningen om dessas personliga lämplighet och användbarhet med hänsyn till olika sidor av den prästerliga verksamheten och till särskilda förhållanden och betingelser inom stiftets olika församlingar bör det givetvis vara av stort intresse för stiftsstyrelsen att komma i den personliga kontakt med de blivande prästerna, vartill prästexamen ger tillfälle. Även för prästkandidaterna torde denna omständighet vara av betydelse och kunna räknas som en tillgång.

För utskottet står det klart, att prästexamen icke bör bibehållas i sin nuvarande form. Utskottet är däremot icke berett att i detta sammanhang taga ställning till frågan om prästexamens bestånd i och för sig. Som ovan framhållits har flertalet av de hörda myndigheterna givit uttryck åt den uppfattningen, att prästexamen bör reformeras för att bättre kunna fylla sitt ändamål. Om förevarande motion haft ett vidare syfte och uppställt som önskemål en förutsättningslös utredning av prästexamen, till äventyrs i sammanhang med den större frågan om prästutbildningen i dess helhet, skulle utskottet sannolikt varit benäget för ett mera positivt ställningstagande i frågan. Då emellertid motionären som sitt syfte uppställer prästexamens avskaffande utan att samtidigt föreslå någon ersättning för densamma, anser sig utskottet icke kunna tillstyrka motionen.

Med stöd av det anförda hemställde utskottet, att motionen icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda. Utskottets hemställan bifölls av kammaren med 91 röster mot 73, vilka avgåvos för ett av herr Lindén under överläggningen framställt yrkande, att kammaren måtte för sin del besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en förutsättningslös utredning om lämpligheten av prästexamens avskaffande.

Ehuru väl knappast frågan om prästexamens avskaffande ovillkorligen behöver sammankopplas med frågan om annan lämplig kompetensprövning, är det dock påtagligt, att prästen i sin ämbetsutövning möter så många andra uppgifter än rent teologiska, att en särskild prövning av prästkandidatens lämplighet för prästämbetet kan — bl. a. med hänsyn till hans personliga egenskaper i fråga om karaktär och andlig balans samt hans insikter i kommunala ting, i ärenden rörande social omvårdnad och expeditionella uppgifter — anses vara påkallad.

»Behovet av en revision på förevarande lagstiftningsområde har — — — allmänt erkänts. Från vissa håll har dock motstånd rests mot förslagen att söka åstadkomma en fullständig omarbetning av kyrkolagen. Man har befarat, dels att erforderlig enighet ej skulle kunna vinnas i ett flertal hithörande spörsmål, dels att i varje fall utredningsarbetet skulle kräva en avsevärd tidrymd, varunder önskvärda partiella reformer, vilka eljest skulle kunnat genomföras, bleve undanskjutna. Dessa farhågor ha tydligen grundats på den uppfattningen, att vid en revision av kyrkolagen vanskliga frågor av materiell innebörd måste lösas och betydelsefulla principavgöranden träffas. Emellertid har kyrkomötet nu intagit den ståndpunkten, att en revision för närvarande kan och bör avse en huvudsakligen formell kodifiering av den gällande rätten.

För min del kan jag ansluta mig till kyrkomötets mening, att en revision av kyrkolagen och därmed sammanhängande författningar bör begränsas att i princip åsyfta allenast en kodifiering av gällande rätt. Även med denna utgångspunkt torde det dock, såsom kyrkomötet antagit, bliva nödvändigt att till bedömande upptaga en del frågor av saklig natur. Med hänsyn till svårigheten att nu överskåda revisionsarbetets omfattning och arten av de problem som därvid möta, synes lämpligt, att till en början en förberedande undersökning verkställes för vinnande av bättre överblick härutinnan.»

Enighet torde råda därom att gällande bestämmelser om prästexamen icke äro väl anpassade efter nutida förhållanden å området. Beträffande de prästkandidater, som vid universiteten avlagt teologiska examina, torde prästexamen för länge sedan hava mist all betydelse som kunskapsprövning i egentlig mening. Och i dessa fall framstår den föreskrivna förnyade be- *Utskottet.*

tygssättningen vid prästexamen såsom en oformlighet. De invändningar som rests mot ett avskaffande av prästexamen synas också huvudsakligen hava haft sin grund, icke i den uppfattningen att den nuvarande formen för prästexamen vore den mest ändamålsenliga, utan däri att med denna examen vore förbundna vissa sekundära fördelar från vilka man icke kunde avstå. Man har därvid främst fäst sig vid att prästexamen beredde biskop och domkapitel tillfälle till personlig kontakt med de prästmän som ämnade ägna sig åt verksamhet i stiftets tjänst. Det torde emellertid kunna finnas utvägar att ersätta prästexamen i dess nuvarande form med en ordning som tillgodoser de nyss antydda synpunkterna. Utskottet, som icke är berett att taga ställning till frågan om prästexamens bestånd i och för sig, anser en förutsättningslös utredning i ämnet böra vidtagas. Såvitt utskottet kunnat finna torde anledning icke föreligga att sammankoppla denna utredning med andra aktuella reformspörsmål å den kyrkliga lagstiftningens område. Vad särskilt angår den förestående revisionen av kyrkolagen bör erinras att, såsom av utskottets redogörelse framgår, denna avsetts innefatta huvudsakligen en kodifiering av gällande rätt.

På grund av det anförda får utskottet hemställa,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa en förutsättningslös utredning angående prästexamen samt för riksdagen framlägga det förslag vartill utredningen kan giva anledning.

Stockholm den 26 april 1938.

På första lagutskottets vägnar:

K. SCHLYTER.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit:

från första kammaren: herrar *Schlyter*, *Karl Emil Johanson*, *Ewerlöf*, *Eskhult*, *Branting*, *Karl A. Karlsson** och *Karl Johan Olsson*;

från andra kammaren: fru *Östlund* samt herrar *Olsson* i *Mellerud**, *Johansson* i *Krogstorp*, *Larsson* i *Hede*, *Lindberg* i *Stockholm*, *Olsson* i *Rimforsa*, *Landgren* och *Gustafsson* i *Lekåsa*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.